

Любов Панченко
(Луганськ, Україна)

ДО ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА

У статті розглядаються можливості феномену масового відкритого он-лайн курсу (МООС) як фактора розширення інформаційного простору викладача і студента на основі аналізу змісту та особистого досвіду участі в навчальних курсах проекту Coursera.

Ключові слова: *освітній простір, масовий відкритий он-лайн курс, Coursera*

The article discusses the possibility of the MOOC (massive open online course) phenomenon as a factor of expanding the education space of the teacher and the student on the basis of content analysis and personal experience of participation in Coursera Project in 2012.

Key words: *education space, massive open online course, Coursera.*

Постановка проблеми. Сучасна система освіти робить акцент на всебічній підготовці людини до «життя у глобалізованому інформаційному просторі через створення рівних умов доступу до якісної освіти, забезпечення освіти впродовж життя, формування толерантного світогляду і дискурсного характеру взаємодії народів і культур» [1]. Досягнення цієї мети потребує активної модернізації навчального процесу на засадах інформаційних технологій, впровадженні інтерактивних технологій навчання, розширенні освітнього простору сучасних навчальних закладів, підвищення пізнавальної самостійності студентів. Одним з перспективних шляхів реалізації цього ми вважаємо дослідження можливостей такої новітньої форми навчання як масовий відкритий он-лайн курс (англ. massive open online course, скорочено МООС).

Масовий відкритий он-лайн курс – інноваційна форма освіти, що з'явилася нещодавно [9; 3; 6]. У такому курсі може брати участь велика кількість учасників (до 50000), яким надається вільний доступ до усіх матеріалів через мережу Інтернет. Існує два напрямки МООС [3]. *Перший напрямок*, пов'язаний з відкритими курсами, які проводяться за технологією коннективізму, більш орієнтований на викладачів та науковців. До цього напрямку належать курси Дж. Сіменса, С. Дауна, Дж. Грума та ін. В Україні цей напрямок розвивається зусиллями дослідників В. Кухаренка, К. Бугайчука. *Другий напрямок* відрізняється більш структурованою інформацією (лекціями, практичними завданнями), наявністю контролю; орієнтований на студентів, викладачів та усіх, кого зацікавить зміст представлених курсів. Типовим зразком цього напрямку МООС є проект Coursera. Можливості другого напрямку МООС як альтернативної форми підвищення кваліфікації викладачів розглянуто нами в [6].

Мета статті: на основі аналізу проектів МООС, особистої участі в масових відкритих он-лайн курсах розглянути такі їх можливості, які сприяють розширенню освітнього простору викладача та студента.

Поняття освітнього простору активно обговорювалося науковцями, починаючи з 90-х років 20-го сторіччя (І. Фрумін, Б. Ельконін, В. Гінецинський, В. Панов, В. Слободчиков та ін.) і з часом наукове представлення про цей феномен змінювалось та розширювалось.

Російська дослідниця Т. Носкова [4] так визначає специфіку віртуального освітнього простору стосовно сучасного університету: 1) у ньому існують інформаційні потоки, які мають різну фізичну природу та рознесені в просторі й у часі; 2) принциповою особливістю його є дедалі зростаючий комунікативний потенціал з можливістю зберігання архівів та актів комунікаційної взаємодії; 3) особливий потенціал цього простору уможливорює нові форми самореалізації людини, яка не тільки споживає готову інформацію, а й сама представляє на суд освітньої спільноти продукти своїх роздумів, діяльності, творчості.

Властивості освітнього простору розглядає російський вчений Н. Туктамишов [7]. Він обґрунтовує наступні положення. Освітній простір: 1) має межі, які можуть не співпадати з межами держави; 2) освітній простір передбачає наявність певного центру, де формуються його основні структури та методологічні підходи; 3) освітній простір завжди ієрархізований, тобто складається з вкладених у нього підпросторів; 4) виокремлюється регульована та нерегульована частини освітнього простору.

Сутнісними ознаками терміну «освітній простір», на думку Н. Касярум [2], є такі: 1) варіативність способів одержання освітньої послуги; 2) відсутність монополії на неї; 2) можливість вибору людиною конкретного освітнього маршруту згідно з її життєвими планами, уподобаннями, фізичним станом, фінансовими можливостями. Дослідниця вважає, що освітній простір утверджується на декількох рівнях: державному, регіональному, рівні навчального закладу та особистісному рівні. Таке судження, на нашу думку, потребує розширення і включення такого рівня, як світовий.

У роботі російських вчених А. Огурцова і В. Платонова [5] на підставі аналізу сучасних напрямків філософії освіти виокремлено різноманіття сучасної освіти. У контексті нашого дослідження це насамперед: 1) діалогічна зустріч “Я” і “Ти” як вихідна діада педагогічної взаємодії; 2) становлення особистості як *Homo educandus* (людина, що навчається).

І. Ілліч у книзі “Суспільство без шкіл”, надрукованої ще в 70-х роках минулого століття, представив свою концепцію *Homo educandus* в системі відкритої освіти [1; 10], обґрунтувавши наступні положення: 1) заперечення монополії освітніх закладів на освіту, їх деінституціоналізація через здатність до тиражування стереотипів, штампів та підтримку нерівності в освіті; 2) розмаїття освітніх маршрутів через створення своєрідної мережі обміну знань; 3) відмова від *Homo Faber* як такого освітнього ідеалу, який спрямований на активне перетворення оточуючого середовища. Наголошення на освітньому ідеалі людини, яка будує свої стосунки з іншими людьми та природою на основі взаємоповаги, творчості й етичної самоцінності.

Автору статті пощастило навчатися протягом 2012 року в якості студентки на наступних курсах: «Машинне навчання» ("Machine Learning", Stanford University), «Модельне мислення» ("Model Thinking", University of Michigan), «Аналіз соціальних мереж» («Social Network Analysis», University of Michigan), «Аналіз даних» («Computing for Data Analysis», Johns Hopkins University) проекту Coursera.org.

Розглянемо, як виділені дослідниками [1–8; 10] риси освітнього простору системи відкритої освіти втілилися в реальності в проєкті *coursera.org*.

Розмаїття освітніх маршрутів. На момент написання статті (24.03.13) в проєкті *coursera.org* взяли участь 62 престижні університети світу: США, Мексики, Франції, Німеччини, Ізраїлю, Великої Британії та інших країн. Курси, які представлені для студентів, включають більш, ніж 200 найменувань, та розподілені за 24 категоріями. Серед категорій – курси з комп'ютерних наук, математики, біології, соціальних наук, менеджменту, економіки та фінансів, освіти, дизайну та ін. Курси викладатимуться англійською, іспанською, французькою, італійською, китайською мовами.

Побудова стосунків з іншими людьми на основі взаємоповаги, творчості і етичної самоцінності. Взаємоповага до Іншого реалізується насамперед в лекційному матеріалі, який має субтитри декількома мовами. Темп лекції теж можна коригувати, від повільного до швидкого. Можливість тестуватися декілька разів, покращуючи свій результат, дозволяє студентам з різними рівнями підготовки, засвоїти навчальний матеріал. Зворотній зв'язок надається негайно, причому помилки пояснюються. Як показано в деяких дослідженнях, на які посилається Coursera, якщо в традиційному класі 50% всіх студентів досягають певного рівня засвоєння, то за такої методики – 84%.

Представлення на суд освітньої спільноти продуктів своїх роздумів, діяльності, творчості. Що стосується викладачів, так званих професорів 2.0, то цей пункт їх стосується безпосередньо. Вони представляють світовій освітній спільноті свої курси, власний індивідуальний стиль викладання, оригінальні методичні матеріали тощо. Але й студенти в різних курсах представляють для

обговорювання свої програми, есе, проекти. У багатьох курсах найбільш значущі завдання неможливо автоматично оцінити комп'ютером. У такому разі використовується оцінювання рівними за рангом (англ. Peer assessments). Так, у курсі «Аналіз соціальних мереж» [11], кожен студент повинен був представити свій фінальний проект на суд трьох однокурсників і сам оцінити три проекти інших. Для уникнення суб'єктивності такої оцінки, розроблені спеціальні показники і бали. Загальна оцінка за проект складалася з трьох частин: 1) бали за отримання даних для аналізу, 2) бали саме за безпосередній аналіз цих даних, 3) бали за їх інтерпретацію. Також треба було відзначити, чи достойний той проект, що рецензується, бути представленим серед найкращих, на фінальній лекції курсу.

Дедалі зростаючий комунікативний потенціал з можливістю зберігання архівів та актів комунікаційної взаємодії. Важливою частиною навчання є Форум, за допомогою якого студенти Coursera допомагають іншим студентам. Наприклад, в курсі засновника Coursera Ендрю Нг «Машинне навчання», кожен десятий студент робив однакову помилку при вирішенні завдань на програмування. Його однокурсники могли легко розпізнати проблему і швидко допомогти один одному. Під час осіннього семестру 2011 року середній час відповіді на запитання на форумі дорівнював приблизно 22 хвилини. Форум має гілки за окремими темами, тестами, проектами. Інформацію легко знайти, і вона зберігається навіть після закінчення курсу, причому існує можливість перегляду цінної інформації колишніми або майбутніми студентами, вивчення науковцями.

Регульована та нерегульована частини освітнього простору. Регульована частина простору освітніх курсів проекту Coursera представлена його сілабусом (програмою курсу), часовими межами виконання завдань, набором лекцій, практичних занять, тестів. Нерегульована частина, яка самоорганізується, це насамперед форум, групи для обговорювань за країнами, у яких студенти проживають, google-групи, групи в facebook, в skype та ін.,

wiki-сторінки курсу, які створюють саме студенти з метою узагальнення отриманих знань.

Висновки. Автори проекту Coursera створили платформу для навчання, яка допомагає студентам швидко і ефективно вивчити матеріал. Педагогічні основи навчання ґрунтуються на наступних положеннях: ефективність он-лайн навчання, як мінімум, не нижче традиційного; спрямованість домашніх завдань та тестів не стільки на оцінювання студентів, скільки на завдання повторювання та довшого утримання в пам'яті навчального матеріалу; можливість тестуватися декілька разів, покращуючи свій результат; взаємне оцінювання «рівними за рангом»; активне навчання. Масові он-лайн відкриті курси розширюють освітній простір студентів, які там навчаються, надаючи їм доступ до розмаїття кращих курсів передових університетів, ігноруючи державні й регіональні межі, насамперед, за рахунок перехрещення різних інформаційних потоків; розширюють можливості спілкування з різними людьми різних країн і культур в процесі виконання спільних проектів і взаємного оцінювання один одного; уможливають повторний перегляд навчальних матеріалів та актів комунікації, їх подальше вивчення за рахунок збереження всіх матеріалів курсу в архівах.

Напрямки подальшого дослідження пов'язані з побудовою та аналізом соціальних мереж учасників МООС з метою ідентифікації навчальної ізоляції, високої та низької навчальної успішності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: у пошуках перспективи // Філософія освіти. – 2006. – №1. – С. 6–12.
2. Касярум Н. В. Освітній простір як характеристика сучасної системи освіти [Електронний ресурс] / Н. В. Касярум // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку/ – 2008. – №1. – Режим доступу : [http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_autors_kasjarum_nv/]

3. Кухаренко В. Н. Инновации в E-learning: массовый открытый дистанционный курс /В. Н. Кухаренко // Высшее образование в России. – 2011. – № 10. – С.93–99.
4. Носкова Т. Н. Новое измерение информационно-образовательного пространства современного университета / Т. Н. Носкова // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2004. – № 9. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/novoe-izmerenie-informatsionno-obrazovatel'nogo-prostranstva-sovremennogo-universiteta>
5. Огурцов А. П., Платонов В. В. Образы образования. Западная философия образования. XX век. – СПб: РХГИ, 2004. – С. 6–7.
6. Панченко Л.Ф. Масовий відкритий он-лайн курс як форма підвищення кваліфікації викладача вищої школи // Education and Pedagogical Science. – 2013. (у друці).
7. Туктамышов Н. К. Структура и функционирование образовательного пространства / Н. К. Туктамышов // Известия КГЛСУ. – 2012. – № 2(20). – С.305 – 310.
8. Чепак В. В. Освітній простір України в контексті глобалізаційних процесів [Електронний ресурс]. – В. В. Чепак. – Режим доступа : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2009_42/files/42_31Chepak.pdf
9. Coursera [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.coursera.org
10. Illich I. Deschooling Society / I. Illich. – London : Calder and Boyars, 1971 . – 150 p.
11. SNA [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://class.coursera.org/sna-2012-001/class/index>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Панченко Любов Феліксівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теоретичної і прикладної інформатики Луганського національного університету імені Тараса Шевченка